

1.01
Prejeto 2. 9. 2011

UDK 329.5(497.4:497.1)"1945/1950"

Jože Prinčič*

Denarno-blagovni odnosi Slovenije z drugimi jugoslovanskimi republikami (1945–1950)

IZVLEČEK

Zaradi manka statističnih podatkov, jugoslovanski zvezni organi so jih začeli zbirati šele leta 1966, niso bile do sedaj raziskovanju medrepubliških blagovnih menjav namenjene nobene pozornosti. Avtor v članku na podlagi dosegljivega arhivskega in drugega dokumentarnega gradiva osvetljuje sistemske značilnosti proračunskega financiranja in kreditiranja, načine planskega obvladovanja trga in oblike ilegalnega trgovanja. Analizira vlogo Slovenije v centralističnem sistemu preskrbe in prehrane. Slovenija je kot glavna porabnica za vzdrževanje tekoče proizvodnje in zagotavljala redne prehrane in oskrbe prebivalstva prejela iz drugih republik manjkajoče surovine in živila, kot glavna proizvajalka pa je morala presežke industrijske in kmetijske proizvodnje odstopati drugim republikam. Tako kot druge republike je tudi sama branila svoje gospodarske interese in zapirala meje pred nakupovalci iz drugih republik.

Ključne besede: Jugoslavija, Slovenija, gospodarstvo, blagovna menjava, trgovina, oskrba, črna borza

ABSTRACT

SLOVENIAN MONETARY AND COMMERCIAL RELATIONS WITH OTHER YUGOSLAV REPUBLICS (1945–1950)

To date the exchange of goods between the republics has remained unexplored due to the lack of statistical information (which the Yugoslav federal authorities started collecting as late as in 1966). On the basis of available archive and other documentary materials the author of the following article sheds light on the systemic characteristics of budgetary financing and loans, ways of planned market management, and forms of illegal trading. He analyses the role of Slovenia in the centralist system of food and goods supply. Slovenia as the main consumer received the required raw materials and food from the other republics in order to maintain its production and ensure regular food and goods supply for its people, and as the main producer it had to transfer the surplus industrial and agricultural production to the other republics. Like the other republics Slovenia also defended its economic interests, closing the borders in order to deter buyers from the other republics.

Key words: Yugoslavia, Slovenia, economy, exchange of goods, trade, supply, black market

* Dr., znanstveni svetnik, Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana; e-naslov: joze.princic@inz.si

V dosedanjih obravnavah gospodarskega razvoja Slovenije v prvih letih druge jugoslovanske države so se zgodovinarji in tudi drugi popisovalci minulega dogajanja osredotočali na posamezne pomembnejše dogodke in procese, kot so bili vojna škoda in obnova, nacionalizacija, odkupi, vezane cene, racionirana preskrba, administrativno upravljanje gospodarstva in industrializacija. Področja denarnih odnosov in blagovne menjave Slovenije z drugimi jugoslovanskimi republikami pa so se izogibali. V precejšni meri je bilo tako zaradi odsotnosti statističnih podatkov, saj so v naši republiki ocene splošnih gospodarskih gibanj začeli objavljati šele leta 1953. Zvezni zavod za statistiko pa je podatke o blagovni menjavi med posameznimi republikami začel zbirati šele leta 1966, prvo njegovo poročilo pa se nanaša na leto 1968.¹ Pomemben razlog pa leži tudi v omejeni naravi medrepubliške menjave blaga in storitev. Nova država je bila zasnovana na enotnosti gospodarskega življenja, skupnega gospodarskega prostora in plana, zato so bile skoraj vse pristojnosti pri načrtovanju in organiziranju blagovne proizvodnje, menjave in delitve v rokah zveznih organov, kazalnike gospodarjenja pa so načrtovali in tudi merili na ravni države.

V letih 1945–1950 je planska distribucija nadomestila trg, cene so se lahko prosto oblikovale le na kmečkih trgih in pri manjšem delu proizvodov za široko porabo.

Po ustavi je bil blagovni promet med republikami svoboden in se ni mogel omejiti z republiškim zakonom. Republiške vlade pa tega načela niso upoštevale, temveč so zagrizeno branile svoje gospodarske interese² in zato zapirale meje pred nakupovalci iz drugih delov države. Slovenija in Hrvaška sta bili dober primer omejenega gospodarskega sodelovanja. Junija 1950 je predsednik Gospodarskega sveta vlade FLRJ ukazal vladama obeh republik, naj »ukineta vse carinske meje«, ki omejujejo prosto blagovno menjavo med njima.³ Do konca tega leta se razmere na tem področju niso izboljšale, saj so vse republike še naprej »delale po svoje«.⁴

Proračunsko financiranje in kreditiranje

Po drugi svetovni vojni je bil v Jugoslaviji vzpostavljen finančni sistem, v katerem so zvezni organi povsem obvladovali ne le vsedržavni proračun, temveč tudi celotni denarni in kreditni sistem. Tako je finančni sistem predstavljal učinkovito sredstvo za zbiranje družbene akumulacije, ki jo je država potrebovala za nove

¹ Jože Prinčič, Neven Borak: *Iz reforme v reformo : slovensko gospodarstvo 1970–1991*. Ljubljana 2006, str. 88.

² Privredna politika vlade FNRJ: zapisnici Privrednog saveta Vlade FNRJ 1844–1943, knjiga 1 (14. 12. 1944–31. 3. 1949), Beograd 1995, dok. 5 (Iz Zapisnika sa konferencije održane u Privrednom savetu Vlade FNRJ. 19. 7. 1946), str. 75.

³ Privredna politika vlade FNRJ: zapisnici Privrednog saveta Vlade FNRJ 1944–1943, knjiga 3 (2. 1. 1950–19. 12. 1950). Beograd 1995, dok. 92 (Zapisnik sa sastanka Privrednog saveta Vlade FNRJ po pitanju snabdevanja, održanog 30. juna 1950. godine), str. 434.

⁴ Prav tam, dok. 150 (Zapisnik sa sastanka kod predsednika Privrednog saveta Vlade FNRJ, održanog 14. decembra 1950. godine), str. 707.

investicije. Zvezni vladi, ki je postala tudi upraviteljica največjih in kapitalsko najpomembnejših podjetij v državi, pa je dajal dovolj široke možnosti za prerazporejanje dohodka in proizvodov.

V Sloveniji so, z izjemo najožjega partijskega vodstva, odkrito nasprotovali takšni finančni ureditvi, saj je po splošnem prepričanju omogočala nenadzorovan prenos dela slovenskega dohodka v centralne sklade in v druge dele države. Zvezna vlada je napovedala krepitev centralističnih prizadevanj že s prvimi ukrepi. Med njimi je treba omeniti menjavo predvojnih in medvojnih valut z novim jugoslovanskim dinarjem, pri kateri je bila naša republika precej oškodovana, pa tudi obvezno oddajo odvzetega zlata in drugih dragocenosti Narodni banki Jugoslavije in nakazovanje dohodkov od sekvestriranega (in tudi narodnega) premoženja na račune Državne uprave narodnih dobrin, ki je imela sedež v Beogradu. Do polne veljave pa je nova organiziranost na finančnem področju prišla z uvedbo proračunskega poslovanja. Da bi zvezni proračun, ki ga je sestavila zvezna vlada, lahko v polni meri izražal enotnost in planski značaj jugoslovanske gospodarske ureditve, je bil sestavljen iz zveznega proračuna in proračunov republik, ki so vsi skupaj sestavljali celoto. Vse dajatve so bile po svoji naravi državne in so se delile na zvezne in republiške. Predstavljale so glavno sredstvo državne akumulacije, glavni regulator cen in tudi gospodarskega ravnotežja med posameznimi republikami.

Do konca leta 1945 so v Sloveniji pobrani davki komaj zadoščali za pokrije stroškov slovenskega državnega aparata. Zato je po zaključku denarnih knjig za to leto zveznemu proračunu dolgovala 184 milijonov din. Do konca leta 1946 se je ta dolg nekoliko zmanjšal in je znašal 176,8 milijona din.⁵ Ministrstvo za finance LRS je predlagalo, da se primanjkljaj pokrije iz presežka pobranega prometnega davka v Sloveniji, ki je znašal trikrat več od predvidenega zneska.⁶ Do konca novembra leta 1946 so v Sloveniji na račun zveznih davkov zbrali 1.010.566.000 din.⁷ Od tega je ostal doma le manjši del.⁸ V zvezno blagajno je Slovenija za to leto nakazala tudi presežek republiških prihodkov nad izdatki, ki je znašal 176,7 milijona din.⁹

Za naslednja štiri leta v dosegljivem dokumentarnem gradivu ni več na voljo podatkov o višini sredstev, ki se jim je morala Slovenija odreči v korist zveznega proračuna. Po proračunskem zakonu za leto 1947 je zveznemu proračunu pripadlo 5% od zbrane dohodnine v LR Sloveniji. V tem letu se je narodni dohodek, dosežen na ozemlju LR Slovenije, razdelil tako, da je gospodarstvu zveznega pomena pripadlo

⁵ 145,6 milijona dinarjev je znašal primanjkljaj pri zveznih dohodkih, 31,1 milijona din pa ostanek od nakazanih zveznih kreditov.

⁶ Slovenija bi morala leta 1946 pobrati za 140 milijonov dinarjev zveznega prometnega davka. Že do novembra tega leta so ga pobrali za 785,3 milijona dinarjev.

⁷ Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond Ministrstva za finance LRS (AS 1116), fasc. 24, Dolg iz leta 1945, 12. 12. 1946.

⁸ Od zveznih dohodkov je LR Sloveniji pripadalo 140 milijonov plačanega prometnega davka, 37,4 milijona din od taks ter 44 milijonov od prihodkov državnih gospodarskih podjetij.

⁹ II. vanredno zasedanje Narodne skupštine FNRJ, od 20. marta do 1. aprila 1946 godine, stenografske beleške. Izdanje Narodne skupštine FNRJ, 1947, str. 671–673.

80%, gospodarstvu republiškega pomena pa 20% izračunane vrednosti.¹⁰

Leta 1948 se je delež dohodnine, ki ga je bilo treba nakazati zveznemu proračunu, precej povečal. Poleg 5% od dohodnine delavcev in družbenih organizacij, nameščencev in uslužbencev je zajel še 1% pobrane dohodnine od kmetov, 4% od zadrug, 2% od dohodnine privatnih poklicev ter še 1,5% od nepobrane dohodnine iz prejšnjih let. V tem letu je bila LRS udeležena pri zveznih dohodkih s 14% od plačanega prometnega davka, ki je bil glavni vir državne akumulacije, in 90% od vplačanih taks. Delež pri zveznih dohodkih je kril 28,7% slovenskega proračuna. Pri razdelitvi narodnega dohodka, ki ga je zajela država na območju LRS, se je delež zveznega gospodarstva nekoliko zmanjšal, saj mu je pripadlo 67,5%, medtem ko je republiškem gospodarstvu oziroma republiškem proračunu ostalo 32,5%.¹¹

Leta 1949 se je povečala zvezna udeležba na dohodnini in na tržnem dobičku. Po finančnem zakonu za državni proračun LRS za proračunsko leto 1949 je morala Slovenija zveznemu proračunu odstopiti naslednje odstotke od svojih dohodkov: 50% od doseženega presežka dohodkov po državnem proračunu LRS za leto 1948 in od tržnega dobička lokalnega gospodarstva, 20% od dohodka od delavcev, nameščencev in uslužbencev, 30% od dohodka kmečkih gospodarstev, 25% od dohodka zadrug in združnikov, 15% od dohodka obrtniških gospodarstev, 10% od dohodka drugih poklicev in premoženja ter še 5% od preostalega davka na dohodek.¹² Od zveznih prihodkov je pripadlo LRS 6% od prometnega davka in ustvarjenega zneska na račun »polne cene koštanja« ter 90% od pobranih zveznih taks; ta sredstva so zadoščala za 17,2-% pokritje izdatkov republiškega proračuna.¹³ Po planu razdelitve narodnega dohodka, ki ga je država leta 1949 zajela na območju LRS, se je zopet povečal delež zveznih dohodkov, ki je bil 76,5%.¹⁴ Leta 1950 je delež Slovenije pri pobranem prometnem davku padel na 2,5%, kar je zadoščalo le za 6,7-% pokritje izdatkov naše republike.¹⁵ Republiški proračun za to leto je predvidel, da bo Slovenija iz zveznega proračuna dobila 422 milijonov din za pokrivanje planskih izgub.

Med prebivalstvom je največ ugovorov na zvezno davčno politiko prihajalo s podeželja. Leta 1949 je nezadovoljstvo doseglo enega od svojih vrhov. Edvard Kardelj je aprila tega leta na partijski konferenci vse očitke zavrnil. Priznal je, da je v času, ko je bil finančni minister Sreten Žujović, res prišlo do »nekaj napak«, da pa imajo sicer v Sloveniji »napačno mišljenje«, da so visoki davki v Sloveniji posledica dvojnih meril, ki naj bi jih imeli v Beogradu. To pa zato, ker pri izračunu izhajajo iz napačnega izhodišča, kar je pomenilo, da se davek ne odmeri le na »glavo kme-

¹⁰ Stenografski zapiski Ljudske skupščine LRS, II. izrednega zasedanja LS LRS, 14. 2.–16. 2. 1949, str. 37.

¹¹ Prav tam, str. 37.

¹² Prav tam, str. 161.

¹³ Prav tam, str. 14.

¹⁴ Prav tam, str. 37.

¹⁵ Stenografski zapiski III. izrednega zasedanja LS LRS, 17. 1.–18. 1. 1950, Državni proračun LRS za leto 1950, str. 18.

ta«, temveč tudi na podlagi povprečnega dohodka posameznega davčnega upravičenca, ki je v Slovenijo zagotovo najvišji. Člane slovenskega partijskega vodstva je opozoril, da je slovenski plan blagovnega prometa postavljen prenizko, kmet pa premalo obdavčen, ker pri izračunih niso upoštevali, da je »kmet v Sloveniji več špekuliral, kot vi veste«. ¹⁶

Denarni in kreditni sistem, ki je bil vzpostavljen leta 1947, je temeljil na centralnem posredništvu in centralnem knjigovodstvu. V njem je bilo prostora le za dve osrednji denarni ustanovi z republiški centralami in številnimi podružnicami v večjih mestih in industrijskih središčih. Prva je bila Narodna banka Jugoslavije, ki je poleg emisijske opravljala tudi povezovalno vlogo pri kratkoročnem kreditiranju in plačilnem prometu. Druga je bila Državna investicijska banka, ki je prevzela dolgoročno kreditiranje graditve velikih industrijskih in drugih gospodarskih objektov. Na podlagi okvira kvot, ki so jih določili v Zvezni planski komisiji in potem razdelali v zvezni vladi in njenih ministrstvih, so ustanove socialističnega denarnega posredništva zbrano akumulacijo in še druga sredstva nakazovale na račune republiških organov. Ti pa so potem poskrbeli za razdelitev teh sredstev med posamezna podjetja in lokalne organe oblasti. Slovenija je prejela večja zvezna nakazila oziroma kredite leta 1946. Predvidena posebna dotacija zvezne vlade v višini 600 milijonov din ni bila do konca izplačana. Zato pa je Slovenija v tem letu dobila 120 milijonov din obnovitvenega kredita, 450 milijonov din za nove investicije in 100 milijonov din kreditnih sredstev za popravilo stanovanj in še nekaterih javnih objektov. ¹⁷

Planska distribucija in enotne cene

Visoki partijski funkcionarji so poleti 1945 še napovedovali, da bo trgovini namenjeno pomembno mesto v novi gospodarski organiziranosti, ¹⁸ a so morali na to hitro pozabiti, saj plansko gospodarstvo ni bilo združljivo s prostim delovanjem tržnih zakonitosti. Trgovina je izgubila komercialen in dobila povsem distributiven značaj. Plani distribucije (razdelitve) so postali glavni regulatorji skupnega blagovnega prometa. Ti so usmerjali menjavo blaga oziroma surovin in polizdelkov, namenjenih za tekočo proizvodnjo (reprodukcijo), proizvodov za investicije (razširjena reprodukcija) in za široko porabo. Pristojni organi so vse potrebe po najpotrebnejšem blagu oziroma proizvodih podrobno načrtovali in jih v obliki predvidenih kontingentov (količin) tako tudi razdeljevati oziroma nakazovali. Že junija 1945 je zvezno ministrstvo za trgovino in preskrbo sprejelo seznam izdelkov, ki so

---

¹⁶ ARS, fond Centralni komite ZKS (AS 1589), III, šk. 1, Zapisnik II. plenuma CK ZKS, 15. in 16. 4. 1949.

¹⁷ ARS, fond Vlada Republike Slovenije (AS 223), šk. 27, Dopis Vlade FLRJ predsedstvu Vlade LRS, 26. 6. 1946.

¹⁸ Zapisniki politbiroja CK KPS/ZKS 1945–1954 (zbrala in uredila Darinka Drnovšek) Ljubljana 2000, (dalje Zapisniki PB CK KPS/ZKS) dok. 5; Zapisnik seje PB CK KPS, 3. 8. 1945, str. 34–38.

bili uvrščeni v t. i. režim planske razdelitve in porabe. Ta seznam je zajel najpotrebnejše kmetijske pridelke, živila, surovine in industrijske proizvode.¹⁹ Kljub podrobnim načrtom se do konca leta 1945 razmere na notranjem jugoslovanskem trgu niso popravile. Država je z razdeljevanjem uspela pokriti le manjši del najnужnejših živil in življenjskih potrebščin.²⁰

Do spomladi leta 1946 so bili že skorajda vsi kmetijski in industrijski proizvodi pod režimom načrtne razdelitve. Vzpostavljen je bil sistem, v katerem so bila federalna ministrstva zadolžena za izdajanje nalog za njihovo proizvodnjo oziroma pridelavo, zvezna Izredna uprava za preskrbo pa jih je s pomočjo distribucijske in trgovske mreže razdeljevala po posameznih federalnih enotah, pri čemer so imeli prednost kraji, kjer jih je najbolj primanjkovalo.²¹ Ta sistem pa ni prinesel pričakovanih rezultatov. Junija 1946 je zvezno ministrstvo za trgovino in preskrbo ugotovilo, da je nova organizacija distribucijske in trgovinske mreže zelo pomanjkljiva in da je na notranjem trgu »prevladal kaos«, ker so posamezne republike po svoje in na različne načine »reševale pot blaga od producenta do konzumenta«. To je povzročilo, da je blago zastajalo, se kopičilo v skladiščih ali prihajalo skozi več rok in se zato dražilo.²² Prihajalo je do absurdnih situacij: denimo, da so bila poletna oblačila v trgovinah na voljo pozimi, Sloveniji pa so bili dodeljeni opanki, čeprav tega srbskega narodnega obuvala tu nihče ni nosil.²³

Konec spomladi 1947 je začel veljati nov sistem distribuiranja temeljnih izdelkov in materialov, ki naj bi omejil anarhijo na področju distribucije. Pri industrijskih izdelkih so bili določeni glavni proizvajalci in porabniki, ki so sklepali pogodbe o dobavi na podlagi dodeljenih letnih kontingentov. Zvezna planska komisija je določila obveznosti glavnih proizvajalcev industrijskega blaga v posameznih tromesečjih kot tudi porabo oziroma razdelitev posameznih izdelkov, in to posebej za blagovni in posebej za tržni fond.²⁴ Večjo pozornost so morali v repub-

¹⁹ Seznam je zajel: 1. kmetijske pridelke: vse vrste žita in koruze ter riž, vse vrste oljnih semen in živine, meso in mast; 2. surovine za med tekstilno industrijo: bombaž, volno, lan; 3. gozdne proizvode: vse vrste kurjave, jamski les, les za gradbena dela in za pohištvo; 4. vse vrste premoga; 5. industrijske proizvode: vse vrste moke, oljne pogače, rezance sladkorne pese, sladkor, sol, pivo, melaso, jedilno olje, predivo, tkanine, izdelke iz blaga, vse vrste usnja in usnjene izdelke, železo in kovine ter izdelke iz njih, elektrotehnične izdelke, goriva, špirit, kemijske izdelke, tobačne izdelke in vžigalice.

²⁰ Do konca leta je država z razdeljevanjem uspela pokriti pri žitih le 8% letnih potreb na prebivalca, pri mesu in ribah 5,3%, masti 6,75%, olju 10%, sladkorju 26,31%, pri soli 52,3%, bombažnem blagu 10,85%, volnenem blagu 19%, obutvi 8,7%. – ARS, fond Planska komisija LRS (AS 284), šk. 2, elaborat Problemi notranjega trga, Ekonomski institut pri predsedstvu vlade LR Hrvaške, februar 1946.

²¹ ARS, fond Javno tožilstvo RS (AS 353), šk. 2, Kopičenje blaga po skladiščih, 21. 2. 1946.

²² ARS, fond Ministrstva za trgovino in preskrbo LRS (AS 230), fasc. 9, Zapisnik sestanka na Ministrstvu za trgovino in preskrbo, 21. 6. 1946.

²³ Privredna politika vlade FNRJ: zapisnici Privrednog saveta Vlade FNRJ 1844–1943, knjiga 1 (14. 12. 1944–31. 3. 1949), Beograd 1995, dok. 19 (Iz zapisnika sa konferencije po pitanju organizacije trgovine održane 24. V. 1947. godine u Predsedništvu Vlade FNRJ), str. 206.

²⁴ ARS, AS 284, šk. 24, Zapisnik konference pri predsedniku Zveznega gospodarskega sveta, 10. 5. 1947.

likah nameniti kontrahiranju kmetijskih pridelkov in si tako že vnaprej zagotoviti proste presežke.²⁵

Leta 1948 so jasno razmejili ločnico med distribucijo in trgovino, to je med podrobnim planiranjem večjega dela proizvodov in globalnim planiranjem tistih proizvodov, ki so bili namenjeni široki porabi. V tem letu so izpopolnili sistem razdeljevanja blaga za široko porabo. Zvezna planska komisija je na podlagi državnega plana razdelitve industrijskih proizvodov za posamezno leto in po določenih planskih skupinah določila kontingente (količine) proizvodov za široko porabo. V okviru teh kontingentov so končni porabniki na podlagi sklenjenih pogodb s posameznimi direkcijami določili proizvode, njihove količine in roke oddaje po posameznih tromesečjih. Potem se je v postopek vključilo zvezno ministrstvo za trgovino in preskrbo, ki je najprej določilo proizvode, ki se niso »kontingentirali« po posameznih republikah, temveč so jih proizvajalci lahko prosto prodajali. Proizvode, ki jih je bilo treba razdeliti po posameznih republikah, je zvezno ministrstvo razdelilo na tri skupine: na tiste za zagotovljeno preskrbo, za vezano trgovino in za prosto prodajo po komercialnih cenah. Republiška ministrstva za trgovino in preskrbo so potem dodeljene kontingente na podlagi sprejetega ključa razdelila na okraje, ti pa na posamezne kraje. Na koncu te dolge verige so bila državna veletrgovska in maloprodajna podjetja, ki so poskrbela, da so odobrene količine proizvodov prišle do upravičenih porabnikov.

Marca 1949 se je planiranje razdelitve blaga znova spremenilo. Zvezno ministrstvo za trgovino in preskrbo je namreč ugotovilo, da mehanična razdelitev blagovnih kontingentov po določenih razdelilnih ključih med posamezne republike ni učinkovita. Po novem je zvezno ministrstvo republikam dodelilo le globalne količine posameznega blaga. Večina tega je bila namenjena zagotavljeni preskrbi in vezani trgovini. Ostanek blagovnega sklada je bil namenjen prosti prodaji. S to spremembo so republike dobile več pristojnosti pri razdeljevanju blaga, skrb za večjo in kakovostnejšo ponudbo pa je bila prenesena na trgovsko mrežo.

Leta 1950 je prosta prodaja postala pomemben del trgovinske politike, vendar je način administrativne prodaje dobrin ostal prevladujoč še vse do konca leta 1951, distribucija pa sredstvo za blažitev nesorazmerij med razpoložljivimi količinami surovin in rastočo industrijsko proizvodnjo.

Do leta 1950 je bila cena večine proizvodov določena administrativno. Ker je bil prometni davek glavni vir zbiranja akumulacije, si je gospodarska politika prizadevala, da bi se razmerje maksimiranih cen večalo v korist industrijskih izdelkov in na škodo (nižjih) cen kmetijskih pridelkov. V skladu s to politiko se je do konca leta 1945 cena bombažnega prediva povečala za 212% v primerjavi z povprečno predvojno ceno, medtem ko se je odkupna cena pšenice povečala le za 114%.

Cilj vodilnih gospodarskih načrtovalcev je bil določitev enotnih cen za vse glav-

²⁵ Privredna politika vlade FNRJ: zapisnici Privrednog saveta Vlade FNRJ 1844–1943, knjiga 1 (14. 12. 1944–31. 3. 1949), Beograd 1995, sik. 18 (Iz Zapisnika so konferencije po pitanju otkupa održane 23. v. 1947 u Predsedništvu Vlade FNRJ), str. 203.

ne proizvode v državi. Različne cene v posameznih republikah kot logična posledica različne organske sestave kapitala in različnih proizvodnih stroškov bi bile po njihovem mnenju neprimerne in nepravilne, saj bi razbijale enotnost in bratstvo jugoslovanskih narodov.²⁶ Onemogočale pa bi tudi vzpostavitev enotnega gospodarskega prostora in obvladovanje zakona vrednosti v vodilnih gospodarskih panogah.²⁷ Enotne cene so veljale za proizvode v zagotovljeni preskrbi. Če pa so se presežki teh proizvodov prodajali v prosti trgovini, so zanje veljale višje ali komercialne cene.

Razmah proste prodaje v drugi polovici leta 1950 je zajel predvsem predmete široke porabe in kmetijske pridelke. Pri tem pa še ni bilo mogoče govoriti o »svobodni igri cen«, saj so se le-te lahko gibale v mejah, ki so bile postavljene s planskimi proporci. Sistem enotnih cen je še nekaj časa obvladoval proizvodnjo in kapitalno graditev.²⁸

Črna borza in prosta trgovina

V prvih mesecih po koncu druge svetovne vojne je del blagovne menjave med posameznimi federalnimi enotami tekel mimo obnovljene zasebne in združne ter na novo obnovljene državne trgovinske mreže. Ilegalna trgovina je v drugi polovici leta 1945 dobivala vse večji razmah. Tudi izdelki, katerih menjava je bila izključno v državnih rokah (sladkor, olje) so se v znatnih količinah in po precej višjih cenah pojavljali na črnoborzijskem trgu.²⁹

Nova oblast si je prizadevala nezakonito trgovanje čim bolj omejiti in ga izriniti iz notranjega blagovnega prometa. Z uredbami je prepovedala opravljanje trgovinskih poslov osebam, ki niso imele obrtne pravice, in od lokalnih organov oblasti zahtevala ustanovitev komisij za pobijanje špekulacije in črne borze, ki naj bi izsledile nosilce nezakonitega trgovanja in primere hujših kršitev odstopile sodišču. V Sloveniji je 1. septembra 1945 začela veljati uredba o prevažanju in prenašanju blaga iz Slovenije. S to uredbo je Narodna vlada Slovenije prepovedala prenašanje vsakega blaga iz Slovenije, tako tistega, ki je sodilo k planski razdelitvi, kot tistega v prosti prodaji. Njen namen je bil preprečiti prekupčevalcem iz drugih republik nakup slovenskega blaga in njegovo prodajo po precej višjih cenah v drugih delih države. V navodilu za izvajanje uredbe je bilo zapisano, da je v Sloveniji promet z blagom dopuščen le pooblaščenim trgovcem, ki imajo veljavno dovoljenje pristojnega lokalnega oziroma republiškega organa.

²⁶ Boris Kidrič: *Sabrana dela*, IV. knjiga, Beograd 1985 (dalje Kidrič, SD IV), Izlaganje na Svetovanju ekonomskog rukovodstva, 4. 10. 1946, str. 309–310.

²⁷ Kidrič, SD V, *Ekonomsko-družbeni značaj gospodarskih uredb zvezne vlade*, januar 1947, str. 22.

²⁸ *Privredna politika vlade FNRJ: zapisnici Privrednog saveta Vlade FNRJ 1944–1943*, knjiga 3 (2. 1. 1950–19. 12. 1950). Beograd 1995, dok. 149 (Zapisnik sa sastanka kod predsednika Privrednog saveta Vlade FNRJ, održanog 5. novembra 1950. godine), str. 676–679.

²⁹ ARS, AS 284, šk. 2, *elaborat Problemi notranjega trga*, Ekonomski institut pri predsedstvu vlade LR Hrvaške, februar 1946.

Kot kažejo ohranjena poročila, se septembra 1945 obseg nedovoljenega trgovanja še ni zmanjšal. Največji udeleženci nakupov »pod roko« so bili pripadniki Jugoslovanske vojske in njihovi sorodniki, ki so jih prihajali obiskovat.³⁰ Do konca leta se je črna borza še okrepila. Iz Hrvaške, Bosne, Srbije in drugih delov države je prišlo »ogromno število ljudi«, ki so s seboj pripeljali velike količine masti, masla in drugih živil, da bi jih v Sloveniji zamenjali za tekstilne, usnjene in še nekatere druge industrijske izdelke, ki jih je v drugih republikah najbolj primanjkovalo. Preiskovalni organi so ugotovili, da to niso »siromašni ljudje, ki svoje borne prihranke zamenjujejo za staro obleko in druge stvari«, temveč da gre za špekulante, ki prestopajo meje naše republike s precejšnjimi vsotami denarja (od 10.000 do 20.000 din), s katerim v trgovinah in na črni borzi na veliko kupujejo blago, ki je pod zaporo oziroma na živilske nakaznice. Z Javnega tožilstva LRS so obvestili ministrstvo za notranje zadeve, da druge federalne enote takšne nakupe v Sloveniji »tolerirajo«, saj jim izdajajo »celo propustnice, da smejo nositi v Slovenijo racionirana živila v zameno, kot da bi bila obljubljena dežela, kjer je vsega na pretek«.

Decembra 1945 so se na slovenskem podeželju v večjem številu pojavili še prekupčevalci, ki so pri kmetih poceni kupovali živino in jo potem precej dražje prodajali na različnih živinskih trgih po vsej državi.³¹

Politični vrh je problem črne borze v Sloveniji ocenjeval z ideološko-razrednega stališča. Kot je zapisal Boris Kidrič januarja 1946 v uvodniku v Ljudski pravici, je »vsaka črna borza sicer škodljiva, vendar je treba ločiti majhne prekrške, ko ljudje iz nujnosti kupijo na črni borzi čevlje, nogavice idr.«. Povsem drugače pa je treba obravnavati špekulantsko in črnoborzijansko dejavnost, ki ju je treba »zatreti brez milosti.«³² Kidričevemu članku je sledilo obvezno navodilo zveznega trgovinskega ministrstva. V njegovem telegramu je bilo zapisano, da morajo federalne vlade na »borbo« proti drobni črni borzi »gledati razredno in ne pozabiti, da sta mali in srednji kmet naša stalna zaveznika«, zato jo je »treba voditi z metodo prepričevanja«. Proti velikim in »resničnim« špekulantom pa je treba sprejeti ostre ukrepe.

Leta 1947 je bila ilegalna trgovina s kmetijskimi pridelki še vedno precej prisotna. V obmejnih krajih s Hrvaško je šlo iz Slovenije precej živine, ki so jo prekupčevalci na Hrvaškem dražje prodali. V okraju Ljubljana okolica so prekupčevalci iz drugih republik na veliko kupovali razna semena za svoje potrebe. Narodna milica je ugotovila, da so isto potrdilo uporabljali v več krajih in si tako nakopičili večje količine, kot so jih potrebovali za lastno rabo. V Rakeku se je pojavila »množica ljudi«, ki je kupovala krompir po 6 do 10 din za kilogram in ga pozneje po Istri in

³⁰ Po poročilu oddelka za organizacijo in kontrolo pri Narodni zaščiti je »ena kmetica« iz Srbije v Celju nakupila za 3000 din moških srajc, blaga za ženska in moška oblačila. Prodajalkam je povedala, da ji je žal, da ni s seboj prinesla vseh prihrankov, da bi lahko nakupila še več blaga, ki bi ga lahko doma dobro prodala. V Mariboru je »eden« iz drugih delov države kupil 20 čevljev in plačal za vsakega 1000 din. Ob nakupu se je pohvalil, da bo v Beogradu vsak par prodal štiri do pet krat dražje. – ARS, AS 230, Nakup tekstilij, čevljev in nedovoljen odvoz v druge federalne edinice, 24. 9. 1945.

³¹ ARS, AS 223, šk. 6433, Prekupčevalci-špekulanti, kupovanje in prodaja živine, 10. 12. 1945.

³² Kidrič, SD IV, O nekim opasnim sektaškim greškama, str. 170.

na Reki prodala po 25 din in več.³³ V tem letu so bili najbolj dejavni špekulantski posredniki pri prodaji industrijskega, gradbenega in drugega tehničnega blaga. Ti zasebni nakupovalci so bili povezani z zasebno, združeno in tudi z državno trgovinsko organizacijo v drugih republikah. Bili so del dobro organizirane prekupčevalske mreže, ki je za dovolj veliko provizijo priskrbel izdelke, ki jih prek planske distribucije ali jih znotraj posamezne republike ni bilo mogoče prodati oziroma kupiti. Šli so celo tako daleč, da so posamezne izdelke po večkrat kupili oziroma prodali istim podjetjem in s tem dvigali ceno, sebi pa povečali provizijo oziroma zaslužek. Spretno so izrabljali pravne praznine v zakonodaji, ki je urejala provizije in maksimalne zaslužke. Med posameznimi slovenskimi podjetji, vpletenimi v trgovino z zasebnimi prekupčevalci, sta bili največkrat omenjeni trgovsko podjetje Metrop iz Maribora in gradbeno podjetje Gradis. Tako je posrednik za eno samo posredovanje pri nakupu sardin in filejev na Hrvaškem dobil od podjetja Metrop 38.000 din.³⁴

V drugi polovici leta 1945 je bilo število izdelkov, ki so ostali v prosti prodaji, še sorazmerno veliko. Njihova menjava je bila v načelu prosta tudi med posameznimi federalnimi enotami. Spomladi leta 1946 so bili v prosti prodaji še ves gradbeni material, usnjeni izdelki, različne gospodinjske potrebščine, kmetijsko orodje, tehnice, svetilke, klobuki, puloverji itn. Potem pa se je obseg proste prodaje hitro zmanjševal in omejil na manj potrebne predmete široke porabe in živila. Ministrstvo za trgovino in preskrbo LRS je bilo še posebej nezadovoljno, ker z letom 1947 v drugih republikah ni bilo mogoče kupiti na prostem trgu prašičev, svinjske masti in suhomesnih proizvodov.³⁵

Leta 1949 so se izboljšali pogoji za postopno povečevanje deleža proste trgovine. Proizvodnja lokalnih obrtnih in maloindustrijskih obratov, ki so bili uvrščeni v t. i. lokalno industrijo II, je bila v celoti namenjena povečanju ponudbe na prostem trgu. Na zvezni ravni je bilo sklenjeno, da z izdelki te proizvodnje ne bi smeli pokrivati domačih, to je republiških potreb dopolnilne preskrbe, temveč bi morali postati »sredstvo za izravnavanje blagovnih skladov s kupno močjo, in sicer v merilu cele države«.³⁶ Prodaja proizvodov lokalne industrije II je bila ločena od proste prodaje proizvodov zvezne in republiške industrije po višjih komercialnih cenah. Potekala je v posebnih prodajalnah, in sicer po »drsečih cenah«, ki so morale ostati v »mejah nabavnih cen trgovine oziroma prodajnih cen proizvodnje«.³⁷ Konec tega leta je državno partijsko vodstvo podprlo predlog, da se prosta prodaja povsem loči od zagotovljene preskrbe in omeji le na globalno planiranje. Kot so ugotovili na 2. plenumu CK KPJ, je prišel čas, ko je treba več proizvodov iz sistema višjih enotnih

³³ ARS, AS 230, fasc. 9, Zapisnik delovne konference z okrajnimi upravami za odkup, 3. 10. 1947.

³⁴ ARS, AS 223, šk. 6447, Nabavljavci, 1947.

³⁵ ARS, AS 230, šk. 80, Poročilo o službenem potovanju v Beograd, 19. 11. 1947.

³⁶ ARS, AS 230, šk. 37, Poročilo o konferenci, ki je potekala 15. 2. 1950 v Beogradu.

³⁷ Privredna politika vlade FNRJ: zapisnici Privrednog saveta Vlade FNRJ 1944–1943, knjiga 2 (1. 4. 1949–9. 12. 1949). Beograd 1995, dok. 16 (Zapisnik sa konferencije Privrednog saveta Vlade DNRJ po pitanju trgovine, održane 13. IV. 1949. godine), str. 53.

cen dati pod »režim« lokalne industrije II in drsečih cen. Slednje bi se morale gibati v določenih mejah in tako ostati pod nadzorom države.³⁸

Slovenska podjetja, ki so sestavljala lokalno industrijo II, so leta 1949 povečala obseg in vrednost proizvodnje, kar pa še zdaleč ni pokrilo vseh potreb. V tem letu so slovenska trgovska podjetja okrepila stike s podjetji v drugih republikah. Gumbe so kupovala pri zagrebških podjetjih Metal bakelit in Tvornica dugmati, vezalke pri Trikotaži iz Čakovca, klobuke pri Učki Vršac, črnilo pa pri beograjskem podjetju Beli medved. V večjih količinah so v drugih republikah kupovala še žepne nože, otroške vozičke in kremo za čevlje.³⁹ V zadnji četrtini leta 1949 so se v Sloveniji na živilskih sejmih v večjem številu zopet pojavili prodajalci iz drugih republik, zato se je obseg prometa z mesom v privatni kmečki trgovini močno povečal.

Na začetku leta 1950 sta bili republiško ministrstvo za trgovino in preskrbo ter njegova Agencija za posredovanje v prometu proizvodov proste prodaje iz lokalne proizvodnje deležni velikih očitkov. V Beogradu so očitali, da se ne držita prvotnega dogovora, temveč z znatnim delom proizvodnje lokalne industrije II pokrivata le domače potrebe. Slovensko ministrstvo se je branilo, češ da nič drugače ne delajo v drugih republikah. Kot primer je navedlo lokalna podjetja v Nišu in Zagrebu, ki so po pravilu najprej pokrila lokalne potrebe in ponudila drugim tržiščem le, kar je ostalo.⁴⁰ Kritika je prišla tudi iz domačega političnega vodstva. Politbiro CK KPS je v kritični analizi delovanja ministrstva ugotovil, da prosta trgovina v Sloveniji še ni »preseгла togih začetkov in da po svoji iniciativi precej zaostaja za nekaterimi republikami«. ⁴¹ Ta očitek je bil upravičen, saj je omenjena Agencija konec februarja 1950 navezala poslovni stik le s tremi podjetji iz drugih republik, ki so imela sedeže v Sinju, Novem Sadu in Subotici.

Aprila 1950 je bila sprejeta uredba o prosti prodaji in cenah blaga široke porabe. Oktobra pa je bil objavljen Bilten prostih odkupnih cen kmetijskih pridelkov za posamezna področja v LRS. Prosta prodaja, ki je bila v tem letu še omejena, je pomenila za sistem socialistične trgovine veliko novost.

Blagovna menjava Slovenije z drugimi republikami

V letih 1945–1950 je blagovna menjava med posameznimi republiškimi gospodarstvi potekala na podlagi podrobnih planskih razdelilnikov in kontingentov, ki jih je za posamezna leta in tromesečja odredila Zvezna planska komisija, razdelala pa so jih pristojna zvezna ministrstva. Tako kot druge republike je tudi Slovenija v tej centralistični gospodarski ureditvi nastopala v dveh vlogah. Kot glavna porabnica je za vzdrževanje tekoče proizvodnje in zagotavljanje redne oskrbe in prehrane prebivalstva prejela iz drugih republik manjkajoče surovine in živila. Kot glavna

³⁸ Prav tam, dok. 157 (Zapisnik sa sastanka Privrednog saveta Vlade FNRJ sa komisijom za promet robom široke potrošnje, održanog 22. X. 1949. godine), str. 570–572.

³⁹ ARS, AS 230, šk. 5, Preskrbljenost trgovske mreže z artikli proste prodaje, 15. 8. 1949.

⁴⁰ ARS, AS 230, šk. 37, Poročilo o konferenci, ki je potekala 15. 2. 1950 v Beogradu.

⁴¹ Zapisniki PB CK KPS/ZKS, dok. 93, str. 214; Zapisnik seje PB CK KPS 14. 7. 1950.

proizvajalka pa je morala presežke pri industrijski proizvodnji in kmetijski pridelavi odstopati republikam, kjer jih je primanjkovalo. Obe vlogi sta bili izraz njenega stvarnega gospodarskega položaja in njegove sestave.

V obravnavanem obdobju je bila redna prehrana slovenskega prebivalstva odvisna od uvoza iz drugih republik. V Sloveniji je najbolj primanjkovalo glavnih živil, to je moke, maščob, mesa in sladkorja. Slovenska vlada je še pred koncem vojne pripravila načrt za odkup živil v Vojvodini, zato je lahko dobro izkoristila čas od maja do avgusta 1945, ko so bile prometnice z drugimi deli države še prekinjene in je bila oskrba s hrano v veliki meri odvisna od pobude posamezne republike. V Vojvodino je maja poslala nakupne komisije NAVODA (Nabavljalni zavod Slovenije), ki so prosto kupovale živila pri kmetih. Na začetku so živila prepeljali v Slovenijo z lastnimi vozili, julija pa po železnici prek Madžarske. Dovoljenje za železniški prevoz je pri sovjetskih oblasteh izposloval Edvard Kardelj.⁴² Slovenija je poslala nakupovalne komisije tudi v druge dele države, kjer so nabavljale vse blago, ki se ga je moglo dobiti na prostem trgu: od jajc, zelenjave in perutnine do sliv v Bosni, paprike in sadja v Makedoniji. Sredi avgusta pa se je morala tudi Slovenija vključiti v enotno preskrbovalno organizacijo in opustiti lastno dejavnost pri nabavi živil zunaj svojih meja. Od takrat naprej je bila pri zagotavljanju manjkajočih živil popolnoma odvisna od nakazil zveznih organov. Zvezna preskrba je od vsega začetka zelo šepala. Do oktobra bi morala Slovenija iz Vojvodine dobiti 5000 vagonov žita, pa jih je dobila le 400. Do konca leta 1945 je prejela le 20% potrebnih živil iz drugih republik; poleg žita oziroma moke še olje in mast, ribje konzerve, sladkor, zakuhe.

V naslednjih štirih letih je Zvezna planska komisija zagotavljala Sloveniji potrebne kontingente žita, koruze, masti in še nekaterih drugih kmetijskih proizvodov. Od 1. avgusta 1946 do konca julija 1947 je dobila iz drugih republik 7731 vagonov krušnih žit.⁴³ Februarja 1949 je zvezno ministrstvo za trgovino in preskrbo dodelilo Sloveniji kontingent 8898 ton žit za potrebe široke porabe v Sloveniji. Zaradi slabega sodelovanja med posameznimi zveznimi organi pa so posamezni industrijski centri v Sloveniji v prvih mesecih leta 1949 za dalj časa ostali brez moke in mlevskih izdelkov. Zvezna uprava za preskrbo je namreč nalog za 35.000 ton pomotoma poslala na naslov srbskega ministrstva za trgovino in preskrbo, ki je ta kontingent takoj začel deliti svojim porabnikom. Trajalo je kar nekaj časa, da so v Beogradu priznali, da gre za slabo koordiniranje. Junija 1950 je zvezna uprava dodelila Sloveniji kontingent koruze iz pridelka v Bosni in Hercegovini in Kosmetu. Ker pa Slovenija ni mogla sama zagotoviti prevoza, so ji dodelili koruzo iz Vojvodine. Pri dodelitvi žita in rži iz Vojvodine je poleti 1950 prišlo do spremembe. Na začetku leta je bilo dogovorjeno, da bo vsaka republika sama opravila zamenjavo industrijskega blaga za žito v Vojvodini. Avgusta pa so od tega dogovora odstopili v toliko, da naj bi republike s svojim industrijskim blagom same dosegle,

⁴² ARS, AS 223, šk. 1, Dopis Ministrstvu za trgovino in preskrbo, 2. 6. 1945.

⁴³ Bojan Himmelreich: Pike, špekulanti in Trumanova jajca: preskrba prebivalstva Slovenije z blagom široke potrošnje v letih 1945–1953. Celje 2008, str. 21, 23, 33, 67–68, 73–74.

da bodo pridelovalci žit v Vojvodini prodali žito okrajnemu odkupnemu podjetju.⁴⁴ Pri maščobah je Slovenija primanjkljaj iz lastne proizvodnje pokrivala z uvozom iz Hrvaške (Uljara Zagreb) in Srbije (Živilska industrija NR Srbije). Leta 1949 je prišlo do precejšnjih motenj pri zagotavljanju masti in olja iz zveznih virov. V tem letu je naša republika dobila skoraj 30% potrebne količine fižola iz Hrvaške. Leta 1950 je dobila iz splošnih zveznih rezerv 120 ton masti.⁴⁵ Po podatkih iz tega leta je prejela iz drugih republik za prehrano industrijskega in mestnega prebivalstva 85% potrebnih količin žit, 53% potrebnih maščob in 100% sladkorja.

Največ težav je bilo pri uvozu dodeljene količine mesa. Leta 1946 so pooblaščenči slovenski nakupovalci skušali kupiti živino na sejmih v drugih republikah, vendar brez uspeha.

Zadnji tak poskus je bil oktobra na sejmu v Karlovcu.⁴⁶ To je povzročilo v Sloveniji precej negotovanja, češ, »mi moramo pošiljati v druge republike znatne količine industrijskih izdelkov po maksimiranih cenah, hrane oziroma živil iz drugih republik pa ne moremo (nič) uvoziti oziroma kupiti mimo planskih razdelilnikov.«⁴⁷ Oktobra 1946 je NAVOD-u uspelo v Vojvodini kupiti 2311 suhih prašičev, ki jih je potem »dopital« na svojem posestvu v Bački Palanki. Lahko bi jih kupil še več, pa ni imel dovolj denarja.⁴⁸ Konec tega leta je bil Sloveniji odobren kontingent 100 ton mesa, vendar je bilo zelo slabe kakovosti in primerno le za predelavo. Kot je bilo slišati na seji strokovnega sveta NAVOD, v »Srbiji dobro živino zadržijo za sebe, slabšo pa pošiljajo v Slovenijo.«⁴⁹

Po planu, ki ga je pristojno zvezno ministrstvo sprejelo decembra 1946, bi morala Slovenija do 1. avgusta 1947 dobiti iz Srbije 739,5 tone in iz Hrvaške 534 ton mesa. Prejela pa je le 66,5 tone iz Srbije in 163 ton iz Hrvaške. V drugi polovici tega leta bi morala Srbija za potrebe Jugoslovanske vojske v Sloveniji zagotoviti 488,4 tone mesa, poslala je le 310 ton. Hrvaška pa je od dogovorjenih 206,3 tone poslala 156 ton mesa. Za prehrano civilnega prebivalstva bi morala Srbija Sloveniji dostaviti 1300 ton mesa. Tega naročila pa do konca leta ni izpolnila, češ da komaj pokrije potrebe vojske v Srbiji in mesta Beograd.⁵⁰ Leta 1947 ni bilo več možnosti za nakup prašičev v drugih republikah. Direkcija gostinskih podjetij

⁴⁴ Zapisniki PB CK KPS/ZKS, dok. 96; str. 222–223 (Zapisnik seje PB CK KPS 30. 8. 1950).

⁴⁵ Privredna politika vlade FNRJ: zapisnici Privrednog saveta Vlade FNRJ 1944–1943, knjiga 3 (2. 1. 1950–19. 12. 1950). Beograd 1995, dok. 76 (Zapisnik sa sastanka Privrednog saveta Vlade FNRJ po pitanju ispunjenje plana prvog polugodišta: snabdevanje masnoćama i uvoz sirovina, održanog 1. juna 1950. godine), str. 330.

⁴⁶ NAVOD je dobil namig, da se lahko na rednih živilskih sejmih v Karlovcu kupi delovne vole po maksimiranih cenah. Oktobra 1946 sta se na sejem odpravila dva njegova predstavnika. Uradne osebe pa so ju zaustavile že pri vходу na sejem in jima povedale, da je nakup mogoč le na podlagi potrdila NOO iz Hrvaške in da prodaja na sejmu kupljene živine izven hrvaških meja ni dovoljena. – ARS, AS 223, šk. 2, Poročilo o obisku živilskega sejma v Karlovcu 26. 10. 1945.

⁴⁷ Prav tam.

⁴⁸ ARS, AS 223, šk. 2, Garancijska izjava za Agrarno banko, 25. 10. 1945.

⁴⁹ ARS, AS 230, šk. 11, Zapisnik seje strokovnega sveta NAVOD, 16. 11. 1946.

⁵⁰ ARS, AS 223, Poročilo predsedstva Vlade LRS, 16. 1. 1948.

MLO Ljubljana je v Vojvodini sicer sklenila več pogodb, vendar je lokalna oblast preprečila prodajo.⁵¹ V Vršču so preprečili prodajo 8 vagonov olja za Slovenijo. Na podobne ovire so v tem letu naleteli tudi slovenski nakupovalci v Dalmaciji.⁵² Po sklepu Zvezne uprave za odkup iz novembra tega leta je Slovenija dobila kontingent 400 »mršavih« prašičev za prehrano v delavskih ekonomijah. Poleg tega pa še 3 tone česna in 200 ton zelja, ki ga je, poleg predvidene količine perutnine, morala zagotoviti Srbija.⁵³

Leta 1948 si je Slovenija brez uspeha prizadevala, da bi obe republiki do konca izpolnili svoje obveze pri dobavi mesa. Srbija je celo dosegla znižanje prvotno določene količine, Hrvaška pa je preprosto poslala v Ljubljano dopis, da pogodbe ne bo »izvajala«. Avgusta je bilo iz Srbije namesto predvidenih 182 ton poslanih 110 ton mesa. Iz Hrvaške je ministrstvo za trgovino in preskrbo LRS namesto zagotovljenih 295 prejelo le 157 ton mesa. Za tretje tromesečje leta 1948 je Srbija dolgovala Sloveniji 493 ton, Hrvaška pa 442 ton mesa. Po sprejetem razdelilniku za četrto tromesečje tega leta je srbska obveznost znašala 927 ton. Srbija pa tudi tega naročila ni izpolnila, temveč je protestirala pri zveznih oblasteh in dosegla znižanje svoje obveze na 446 ton mesa. Pa tudi te količine ni bila pripravljena dostaviti, saj je oktobra zagotovila Sloveniji le 50 ton mesa. V tem mesecu je pošiljka mesa iz Hrvaške za 40 ton zaostajala za predpisano količino. 28. oktobra 1948 je slovensko ministrstvo za trgovino in preskrbo s Hrvaško glavno direkcijo za promet s kmetijskimi pridelki sklenilo pogodbo o dobavi 400 ton mesa na račun neizpolnjenih količin v tem letu. Hrvaška stran pa se je kmalu premislila in tako kot že večkrat v preteklosti Ljubljano obvestila, da »pogodbe ne bo izvedla«.⁵⁴ Leta 1948 Hrvaška tudi ni izpolnila pogodbe o dobavi morskih rib.⁵⁵

Tudi leta 1949 sta Srbija in Hrvaška zaostajali pri izpolnjevanju pogodb za dobavo mesa Sloveniji. Na začetku leta je bilo sicer na zvezni ravni dogovorjeno, da bo Slovenija sama pokrila potrebe v zagotovljeni preskrbi, meso za vojsko pa bosta zagotovili Srbija in Hrvaška. Februarja pa je Zvezni gospodarski svet dogovor preklical in Sloveniji naložil preskrbo vojske, manjkajoče količine za zagotovljeno preskrbo prebivalstva v Sloveniji pa naj bi, tako kot že v preteklih letih, nadomestili Srbija in Hrvaška. Ugovor Slovenije, da to ni dobra rešitev, saj obe republiki že v preteklih dveh letih nista poslali predpisanih količin mesa niti vojski niti prebivalstvu, je bil zavržen.⁵⁶

⁵¹ Direkcija gostinskih podjetij MLO Ljubljana je z Zemaljsko nabavno prodajno zadrugo ADA v Vojvodini sklenila pogodbo za dobavo 80 ton svinjskega mesa, pod pogojem, da bodo imeli 60% maščobe. Podobno pogodbo za nakup 160 ton svinjskega mesa je sklenila tudi z zadrugo v Bački Topoli. Pogodba pa ni bila izpolnjena, saj je lokalna oblast preprečila prevoz. – Prav tam.

⁵² Prav tam.

⁵³ ARS, AS 230, šk. 80, Poročilo o službenem potovanju v Beograd, 19. 11. 1947.

⁵⁴ ARS, AS 230, šk. 27, Oskrba z mesom, 1948.

⁵⁵ Za drugo polletje leta 1948 bi morala Hrvaška poslati v Slovenijo 1315 ton rib. Do konca novembra je dobavila le 160 ton.

⁵⁶ ARS, AS 230, šk. 14, Dopis MTP LRS 18. 2. 1949.

Razdelilni plan mesa za LR Slovenijo za leto 1950 je Zvezna planska komisija potrdila 28. februarja 1950. V skladu z njim bi morala Srbija zagotoviti Sloveniji 600 ton, Hrvaška 300 ton, preostale republike pa 900 ton svežega mesa. Zvezni svet za blagovni promet je med letom srbsko obveznost zmanjšal na 480 ton, kljub temu pa tudi ta ni bila izpolnjena. Od 1. aprila do 31. avgusta bi morale v Slovenijo priti 266,5 tone, prišla pa je le 101 tona. Poleg tega je bilo goveje meso slabe kakovosti in pomešano z ovčjim, kar je v Sloveniji povzročilo še posebej veliko nezadovoljstvo.

Tabela 1: *Plan distribucije in odkupa mesa v LRS za leto 1950 po kvartalnih v tonah*⁵⁷

	I.	II.	III.	IV.	Letni plan
Široka poraba	4429	5302	5511	5250	20.492
Splošne nabave	885	830	843	974	3532
Izvoz	310	545	661	834	2350
Mater. Rezerva	78	–	–	72	150
Prejme iz Srbije	120	160	160	160	600
Prejme iz Hrvaške	22	150	126	–	300
Prejme iz drugih LR	142	310	288	160	900

Takoj po koncu druge svetovne vojne so potrebe Slovenije po tekočih gorivih pokrivali s pošiljkami Jugopetrola iz Beograda. Poleg podružnic tega zveznega državnega podjetja, so bile v naši republiki leta 1945 ustanovljene še podružnice drugih zveznih podjetij. Podružnice Dropada so zbirale razne industrijske odpadke, podružnice Koteksa so oskrbovale industrijo s tekstilnimi surovinami in kožami, podružnice zveznega podjetja Narodni magazin (Na-Ma) pa so bile organizirane kot veleblagovnice. Le pri ustanavljanju podružnic Na-Ma je prišlo do spora med zveznim in slovenskim ministrstvom za trgovino in preskrbo.⁵⁸ Do konca štiridesetih let so v največjih slovenskih mestih v Sloveniji delovala trgovinska predstavništva in industrijske prodajalne številnih zveznih industrijskih podjetij. Leta 1949 je bilo skupaj trideset trgovinskih in pet industrijskih predstavništev iz drugih republik. Največ jih je imelo sedež v Ljubljani, nekaj tudi v Mariboru in Celju.⁵⁹ Industrijske prodajalne sta odprli podjetji Kombinat Borovo in Varteks Varaždin.

⁵⁷ ARS, fond Ministrstvo za državne nabave LRS (AS 239), Dobave mesa iz Srbije, 15. 9. 1950.

⁵⁸ Po uredbi naj bi tudi v Sloveniji nastala federalna direkcija Na-Ma, ki naj bi prevzela blago in inventar vseh trgovskih podjetij, ki so do tedaj sodila pod upravo narodne imovine in so prešla v pristojnost zveznega ministrstva. Temu pa se je slovensko ministrstvo za trgovino in preskrbo uprlo, zato so te podružnice do januarja delovale pod njegovim okriljem. Tega meseca pa je zvezno ministrstvo odredilo reorganizacijo Na-Ma, tako da bi ustanovili posamezne veleblagovnice v največjih mestih v državi. V Sloveniji so jih ustanovili v Ljubljani, Mariboru, Celju in Novem mestu. – Himmerreich, n. d., str. 52.

⁵⁹ ARS, AS 230, Seznam predstavništev in stalnih nabavljalcev iz drugih republik, 28. 6. 1949.

Po ugotovitvah Ministrstva za trgovino in preskrbo LRS so bile te prodajalne slabo oskrbovane iz matične republike in niso zagotavljale predvidene količine izdelkov.⁶⁰

Slovenija je predstavljala gospodarsko najrazvitejši del države, zato se je od nje pričakovalo in tudi zahtevalo, da s svojimi industrijskopredelovalnimi zmogljivostmi pokrije znaten del potreb v drugih delih države. Tako kot za druge republike je tudi za Slovenijo veljalo, da ni hitela z oddajanjem določenih kontingentov, ampak so podjetja izdelane proizvode zadrževala v skladiščih in jih niso pravočasno izročala uporabnikom. Tudi Slovenija je postavljala ovire za izvoz blaga, ki ni bil pod režimom planske razdelitve, ampak je bil njihov promet prost.⁶¹ Kljub temu pa je, kot je tudi ugotovil Zvezni svet za blagovni promet leta 1950, Slovenija »najenakomerneje izročala industrijsko blago drugim republikam«. Druge republike so s svojo proizvodnjo in pridelavo najprej pokrile potrebe svojih potrošnikov.⁶²

Pretok slovenskega blaga v druge dele države se je začel takoj po koncu vojne z »izvozom« živine na Hrvaško, ki ga enote slovenske Narodne zaščite niso mogle preprečiti. Funkcionar Narodne zaščite je v svoje poročilo zapisal, da so v drugi polovici maja 1945 pripadniki jugoslovanske vojske več dni »gonili iz Slovenije v smeri proti Zagrebu poleg v vozove vpreženih konj številne za vozove privezane konje in govedo, pa tudi v črede zbrane konje in govejo živino, kar je očevidno pobrano po slovenskih vaseh«. ⁶³ Tudi pooblaščenec CK KPS Matevž Hace je poročal, da so do konca leta 1945 razne enote jugoslovanske vojske precej hrane in pridelkov iz Slovenije »izvozile« na jug države.⁶⁴

Med kmetijskimi pridelki je imela Slovenija največje presežke pri krompirju, zato je že leta 1945 dobila nalogo, da ga preskrbi za kraje, kjer ga ni bilo dovolj. Po načrtu, sprejetem avgusta 1945, je morala za potrebe drugih republik in vojske zbrati 3500 vagonov krompirja, kar je bila približno desetino slovenskega pridelka.⁶⁵ Konec tega leta je morala za nujne potrebe dodatno zbrati še 1080 vagonov krompirja; od tega 300 vagonov za vojsko, 70 vagonov za seme v Dalmaciji in 110 vagonov za prehrano Beograda.⁶⁶ Leta 1946 je Slovenija del pridelanega krompirja morala odstopiti vojski, Srbiji in Makedoniji.⁶⁷

Leta 1947 se je število porabnikov slovenskega krompirja povečalo. Kljub temu da je republiška vlada zaostрила obvezen odkup, omejila količine, namenjene za domače porabnike, in da je Zvezni gospodarski svet nekoliko zmanjšal njene obveze, pa Slovenija ni mogla izpolniti svojih obveznosti.

⁶⁰ ARS, AS 230, šk. 13, Zagotovitev prometa v zveznih industrijskih prodajalnah, 9. 4. 1949.

⁶¹ Tako leta 1946 ministrstvo za industrijo in rudarstvo LRS ni hotelo izdati dovoljenja Na-Ma iz Beograda, da bi iz Slovenije izvozil nekaj blaga, ki ni bil v racionirani preskrbi. – ARS, AS 1116, šk. 2, Kopicenje blaga po skladiščih, 21. 2. 1946.

⁶² Zapisniki PB CK KPS/ZKS, dok. 96, str. 222–223; Zapisnik seje PB CK ZKS 30. 8. 1950.

⁶³ ARS, AS 223, šk. 1, Dopis Narodni vladi Slovenije, 22. 5. 1945.

⁶⁴ ARS, AS 223, šk. 1, Poročilo Matevža Haceta CK KPS, 1945.

⁶⁵ Himmerlreich, n. d., str. 24.

⁶⁶ ARS, AS 230, šk. 11, Dolžnostni odkupi, 22. 12. 1945.

⁶⁷ Himmerlreich, n. d., str. 123.

Tabela 2: *Izpolnitev obvez krompirja za leto 1947 za odjemalce iz drugih republik v vagonih*⁶⁸

Uporabnik	Planska obveza	Izpolnjeno do 17. 1. 1948
Jugoslovanska armada	935	887,6
Beograd	950	879,4
Avtocesta Beograd–Zagreb	5	5,4
UDBA Beograd	43	43,2
Vojno nabavno podjetje Beograd	50	47,0
Ekonomat Beli dvor	1	1
Proga Šamac-Sarajevo	135	122,7
Bosna plod	435	249,7
Cona B	30	27
Tovarna cementa Beočin	3	3,3
Transjug	200	63,3

Po operativnem planu za zagotovitev ozimnice v letu 1948, ki ga je izdelalo zvezno ministrstvo, je morala Slovenija poslati drugim uporabnikom naslednje količine krompirja: Srbiji 12 078 ton, Hrvaški 5000 ton, Makedoniji 800 ton in za zvezno rezervo 4642 ton. Poleg krompirja je od svojih zalog za potrebe zagotovljene preskrbe v drugih republikah morala nameniti še 500 ton fižola, 2500 ton zelja in 198 ton čebule.

O oddaji slovenskih kmetijskih pridelkov v druge republike v letih 1949 in 1950 je v dosegljivem dokumentarnem gradivu malo podatkov. Za leto 1949 lahko opozorimo na brezuspešna prizadevanja Ministrstva za državne nabave LRS, da bi preprečili hrvaškim odkupnim podjetjem v obmejnih krajih nakup jabolk.⁶⁹ Za leto 1950 pa na težave Slovenije, da bi za oddano plemensko živino dobila iz drugih republik ustrezno količino klavne živine oziroma svežega mesa.⁷⁰

Med posameznimi industrijskimi izdelki, ki jih je morala Slovenija v prvih dveh letih po koncu vojne v večjih količinah pošiljati v druge republike, so bili v ospredju izdelki iz lesa in premog. Zahteve po novih količinah stavbenega lesa so bile vsak mesec večje. Do konca oktobra 1945 je morala slovenska lesna industrija za-

⁶⁸ ARS, AS 223, Poročilo predsedstva Vlade LRS CK KPS, 16. 1. 1948.

⁶⁹ ARS, AS 223, šk. 32, Bilten Javnega tožilstva LRS, 8. 8. 1949.

⁷⁰ Po sklenjenem dogovoru s posameznimi republikami je pripadla Sloveniji za oddano plemensko živino ustrezna količina klavne živine oziroma svežega mesa. Slovenija je svoj del pogodbe izpolnila, druge republike pa so odlašale z izpolnitvijo svojih obvez. Kljub neprestanim urgencam in posredovanjem se ni nič zgodilo. Tako je do oktobra 1950 Makedonija dolgovala Sloveniji 186,5 tone živine še od preteklega leta. Srbija bi morala leta 1950 poslati 480 ton mesa, pa ga je do konca oktobra le 196,8 tone. Podobno se je dogajalo tudi s prašiči. Po zveznem planu je Slovenija v posebno ustanovo v Zagrebu poslala do začetka septembra 2231 prašičev v živi teži okoli 100 ton. Kot nadomestilo bi morala za vsakega prašiča dobiti 15 kg masti, kar je skupaj zneslo 33,4 tone masti. Do 27. oktobra iz te pogodbe Slovenija ni dobila niti kilograma masti. – ARS, AS 1589, III, šk. 43, Dnevne informacije, 27. 10. 1950.

gotoviti več kot 6000 kubičnih metrov lesa za popravilo najpomembnejših javnih objektov v drugih republikah. Ministrstvo za gozdarstvo je v svoje poročilo iz tega časa zapisalo: »Kaže, da noben večji objekt v drugi republici ne more biti obnovljen brez našega lesa, saj je 70% vse naše lesne proizvodnje odteklo v Srbijo, Vojvodino, Makedonijo in Hrvaško.« V Sloveniji so bili zaradi tega zelo nezadovoljni. V tem času so se namreč cene lesa v Sloveniji znižale za 10%, v drugih republikah pa povečale za 15% »zaradi težavnejših proizvodnih pogojev«. Tako so se zaslužki pri teh poslih »pretakali« v druge dele države, medtem ko je lesa za obnovo v Sloveniji primanjkovalo. Kot so še zapisali v omenjenem poročilu, je bilo »na dlani, da bodo v drugih republikah ves les, nabavljen v Sloveniji, pomešali z onim iz ostalih provenienc ter oddajali konzumentom vse po enotni, to je za 25% višji ceni, in tako izgubo Slovenije spravile kot svoj dobiček.«⁷¹ Decembra 1945 je Slovenija v druge republike poslala 4534 kubičnih metrov rezanega lesa in 80.000 lesenih zabojev (gajbic).

Na začetku leta 1946 je zvezno ministrstvo za trgovino in preskrbo ukazalo slovenskemu ministrstvu, da pošlje 62.812 kubičnih metrov lesa na naslove prejemnikov v drugih republikah.

Tabela 3: Seznam kontingentov rezanega in tesanega lesa s stanjem 10. aprila 1946 (v kubičnih metrih)⁷²

Kontingent	Predpisano	Izdano
LR Hrvaška	11.000	6480
LR Srbija	24.979	9260
Vojvodina	4450	3430
LR Makedonija	6200	2200
Državne železnice	9133	7026
Ministrstvo za narodno obrambo	7050	7026
Skupaj	62.812	26.416

Kot kažejo opozorila in pritožbe Komande mesta Beograd in posameznih vojaških uprav, je potekalo uresničevanje te uredbe zelo počasi. Vojska je po več opozorilih začela sama sekati les v slovenskih gozdovih. Po podatkih zveznega ministrstva je Slovenija do maja 1946 izročila le 26.416 kubičnih metrov lesa. Na začetku decembra 1946 je to ministrstvo izdalo uredbo, s katero je bila trgovina s žaganim in tesanim lesom vključena v sistem načrtnega razdeljevanja.

Leta 1945 je bila tretjina proizvodnje zasavskih premogovnikov poslana v druge republike. Velik del so ga prevzele železnice, del pa sladkorna industrija v Vojvodini. Decembra 1945 je zvezna vlada poslala depešo, s katero je zahtevala, da je treba določeno količino nakopanega premoga »takoј« dati na razpolago za potrebe

⁷¹ ARS, fond Ministrstvo za gozdarstvo LRS (AS 675), fasc. 98, Dopis zvezni vladi, 12. 11. 1945.

⁷² ARS, fond Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo LRS (AS 1118), fasc. 5.

zveznega ministrstva za industrijo in rudarstvo. Ko so na seji CK KPS 17. decembra 1945 obravnavali to depešo, je Stane Kavčič poudaril, da je treba »dati na jug vse kar zahtevajo«.⁷³

Od leta 1946 naprej je morala Slovenija kot glavni proizvajalec poslati posameznim porabnikom kovinske in druge izdelke v količinah, ki jih je določala Zvezna planska komisija.⁷⁴ Ob velikih in stalnih naročilih je proizvodnja slovenskih podjetij razveseljivo rasla, kot so rasle tudi zamude pri plačevanju blaga. Tovarna vijakov Plamen iz Kroke je imela v Beogradu svojega pooblaščenega prodajalca, ki je posredoval pri prodaji njenih izdelkov.⁷⁵ Podjetje je vzdrževalo tesne stike s sorodnimi podjetji v drugih republikah pri nabavi manjkajoče opreme.

Pri zagotavljanju blagovnih presežkov je moralo tudi slovensko gospodarstvo nameniti posebno pozornost oskrbi prestolnice države. Ta je bila v rokah beograjskega podjetja Granap, ustanovljenega leta 1945. To mestno podjetje je vzpostavilo tesne poslovne stike s podjetji vse od Dubrovnika do Ljubljane. V Ljubljani je leta 1947 ustanovilo Predstavništvo, ki je nakupovalo blago preko Navoda, deloma tudi neposredno pri proizvajalcih.⁷⁶ Tudi v letih 1948 in 1949, ko je bil Granap preoblikovan v več mestnih podjetij, so se nadaljevale poslovne vezi s Slovenijo. Leta 1949 so »nabavljalna« podjetja iz Slovenije in Hrvaške pokrivala 15% preskrbovalnih potreb Beograda.

Leta 1950 se je začela blagovna menjava med jugoslovanskimi republikami postavljati na nove, bolj ekonomske temelje. V razpravah o posameznih spremembah so imele republike različna in nasprotujoča si stališča. Slovenija je zagovarjala hitrejšo ureditev cenovnih odnosov, saj je na tem področju vladala velika »nedisciplina«, pri kateri je prednjačila Hrvaška. Ob tem pa se je zavedala, da bo sprostitev tržišča, začenši s prostim nakupom žita, prinesla številne nove težave, ki jih bo lahko blažila le s povečano prodajo industrijskih proizvodov na bolj sproščenem jugoslovanskem trgu.⁷⁷ V tem letu Slovenija pri prodaji proizvodov lokalne industrije še ni upoštevala tržnega načela ponudbe in povpraševanja. Oktobra 1950 so na konferenci republiških komitejev za lokalno industrijo izpostavili, da lokalna podjetja v LRS slabo izpolnjujejo pogodbe do pogodbenih strank v drugih republikah. Pred-

⁷³ Zapisniki PB CK KPS/ZKS, dok. 14, str. 55; Zapisnik seje PB CK KPS 17. 12. 1945.

⁷⁴ ARS, AS 284, šk. 24, Zapisnik konference pri predsedniku ZGS, 10. 5. 1947.

⁷⁵ Maja 1947 je Plamen dobil velika naročila vijakov in tirefonov za gradnjo železniške proge Šamac–Sarajevo. Poleti je imel največ naročil za spojke in vojake za zidarske odre, stavbne žeblice ter žeblice za čevlje, jeseni pa za smučarsko opremo. – Jože Prinčič: Tovarna vijakov plamen Kropa: od konca druge svetovne vojne do stečaja in novega začetka (1945–1997). Kropa 2007, str. 28–30.

⁷⁶ Spomladi 1947 je predstavnik Granapa obiskal podjetja na Bledu, Kranju, Trzinu, Ljubljani in se dogovoril za nakup jabolk, graha, češenj, krompirja in repe. Za uvoz limon se je dogovoril z izvozno-uvozno zadrugo UIVOD, ki je vodila trgovanje s Trstom. Tega leta je bil dosežen dogovor s Saturnusom za pošiljko milijon pločevinastih škatel za mesne konzerve ter podpisan dogovor o sodelovanju s petimi slovenskimi mizarškimi podjetji. – Slobodan Selinić: Blago iz Hrvaške in Slovenije na beograjskem trgu (1945–1949). Pisati istoriju Jugoslavije: viđenje srpskog faktora. Beograd 2007, str. 177–193.

⁷⁷ Zapisniki PB CK KPS/ZKS, dok. 96, str. 222–223; Zapisnik seje PB CK KPS 30. 8. 1950.

stavnik zveznega sveta za blagovni promet je Sloveniji očital pretiran lokalni patriotizem, saj je poslala v druge republike le 27% izdelkov proste prodaje. Slovenski predstavniki so očitke zavrgli, češ da »ne obstaja neka obveza o nekem določenem odstotku prodaje v drugo republiko« in da so v »drugem polletju dosledno izpeljali načelo ponudbe in povpraševanja, kar je pomenilo, da na trgu odloča le višje ponujena cena, ne glede na teritorialno pripadnost kupca«. Omenjene očitke so v Sloveniji zavračali tudi z argumentom, da se domača trgovska mreža pritožuje zaradi prevelikega »odliva« izdelkov proste prodaje v druge republike. Po navedenih podatkih so iz Slovenije julija dostavili v druge republike 25,3% iz lokalne proizvodnje, septembra pa že 36,5%.⁷⁸

Jože Prinčič

SLOVENIAN MONETARY AND COMMERCIAL RELATIONS WITH OTHER YUGOSLAV
REPUBLICS (1945–1950)

S u m m a r y

The second Yugoslav state was established on the basis of unity of economic life as well as a single economic area and economic plan, which is why almost all power in the field of planning and organising the production, exchange and distribution of goods was firmly in the hands of the federal authorities. Between 1945 and 1950 the planned distribution replaced the market, and the prices could only form freely at the agricultural market and for some consumer goods. According to the constitution the commerce between the republics was free and could not be limited by laws of individual republics. However, the republican governments did not adhere to this principle. They were adamant to defend their economic interests, so they closed their borders for the buyers from the other parts of the state.

Throughout the years under consideration Slovenia transferred a significant amount of funds to the federal budget on account of the surplus in the monetary income and expenses of the republics as well as due to various taxes. Like the other republics Slovenia also had two roles in the centrally-controlled system of food and goods supply. As the main consumer it received the required raw materials and food from the other republics in order to maintain its production and ensure regular food and goods supply for its people. However, as the main producer it had to transfer the surplus industrial and agricultural production to the other republics, where these goods were in short supply. Slovenia received the main food supplies from the other republics (meat, flour, fats, sugar). It sent back the required amounts of potatoes, wood, coal and individual industrial consumer goods. Also in Slovenia the authorities adopted all measures to restrict the illegal trade and prevent the transfer of goods to the other republics.

In 1950 the exchange of goods between the Yugoslav republics was finally based on new, more economic foundations. In the discussions of individual changes Slovenia argued for a swift regulation of price relations due to the profound »lack of discipline« in this field. Meanwhile it was aware that the opening of the market, including the free purchase of grain, would result in numerous new problems it would only be able to mitigate by selling a greater quantity of industrial products at the more relaxed Yugoslav market.

---

⁷⁸ ARS, AS 1116, fasc. 138, K vprašanju izpolnjevanja pogodb lokalnih podjetij LRS nasproti drugim republikam, 15. 11. 1950.